

تاثیر آموزش مهارت‌های اجتماعی خانواده به دانش آموزان در ایجاد محیط روانی

سالم در مدرسه

مریم گوهری مقدم

مربی، عضو هیات علمی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد آستانه اشرفیه، گیلان، ایران

چکیده

کودکانی که از طرف همسالانشان طرد می‌شوند بیشتر در معرض آسیب روانی هستند. پژوهش‌های گوناگون علل طرد کودکان از طرف همسالان را در مهارت‌های اجتماعی کودک می‌دانند. در این پژوهش به دنبال بررسی نقش والدین در آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان و دانش آموزان خود در جهت ایجاد محیط روانی سالم هستیم. در این پژوهش ۵۰ خانواده از دانش آموزان به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. والدین در دو گروه، که یک گروه آزمایش، که مهارت‌های اجتماعی را به دانش آموزان خود آموزش دادند (با ۸ جلسه آموزشی) و گروه دیگر با روش معمول تربیتی معمول مهارت‌های اجتماعی را آموزش دادند. ارزیابی مهارت‌های دانش آموزان با استفاده از پرسشنامه‌ی مهارت‌های اجتماعی گرشام و الیوت بررسی شد. پس از آموزش مهارت‌های اجتماعی، بین دو گروه با استفاده از روش آماری تی مستقل نتایج تجزیه و تحلیل شد، نتایج حاکی از اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی توسط والدین در ایجاد رفتار مناسب دانش آموزان در محیط مدرسه که منجر به افزایش سلامت روانی آنان در مدرسه و ایجاد محیطی سالم و آرام شد و راهکارهایی در جهت ارتقای مهارت‌های اجتماعی به دانش آموزان نیز ارائه شد.

واژه‌های کلیدی: مهارت‌های اجتماعی، مدرسه، رفتار، محیط روانی

مقدمه

فرایند اجتماعی شدن^۱ یکی از پدیده‌های فعال و جاری در دوره رشد زندگی افراد است. فرد با تأثیری پذیری از رفتار دیگران در این فرایند قرار می‌گیرد. مهارت‌ها و ارتباطات اجتماعی مهم‌ترین بخش‌های فرایند اجتماعی شدن هستند و برخورداری از آنها می‌تواند به عملکرد موفقیت‌آمیز در زندگی کمک ویژه ای کند (سبزار و لیاقتدار و عابدی، ۱۳۹۴). مهارت‌های اجتماعی^۲ ابزار مهمی برای عملکرد اجتماعی اثربخش کودکان در هنگام تعامل با هم‌تایان و معلمان در محیط مدرسه می‌باشد. سگرین^۳ به نقل از یوسف زاده و همکاران، (۶۰:۱۳۹۱) خاطر نشان می‌سازد که تقریباً " پژوهشگران تمامی رشته‌های علوم اجتماعی و تربیتی به مفهوم مهارت‌های اجتماعی علاقه مند شده‌اند". تلاش‌های زیادی در جهت تعریف مهارت‌های اجتماعی صورت گرفته‌است. موفقیت در مدرسه نیازمند عملکردهای ویژه در مهارت‌های خاصی است نظیر مهارت‌های اجتماعی و علمی است. تمایز مهمی بین مفاهیم مهارت‌های اجتماعی و صلاحیت اجتماعی ساختند، مهارت‌های اجتماعی رفتارهای واقعی هستند که دانش آموزان در موقعیت‌های اجتماعی خاصی انجام می‌دهند، در حالیکه صلاحیت اجتماعی دربرگیرنده درک شناختی مهارت‌های اجتماعی و چگونگی استفاده از آنها در تعامل با دانش آموزان دیگر است (گوستاوسن، ۲۰۱۷). گرشام و الیوت^۴ به نقل از لیتل^۵ و همکاران (۹:۲۰۱۷) مهارت‌های اجتماعی را رفتاری یادگیری شده قابل قبولی می‌نامند که فرد قادر به تعامل با دیگران در شیوه‌هایی است که پاسخ‌های مثبت را استنتاج و در اجتناب از پاسخ‌های منفی کمک می‌کند. فیلیپ^۶ مهارت‌های اجتماعی را به عنوان تعامل بین فرد و محیط اش و توانایی شروع و حفظ روابط بین فردی می‌داند. مهارت‌های اجتماعی، رفتارهایی هستند که فرد را قادر به تعامل موثر و اجتناب از پاسخ‌های نامطلوب نموده و بیانگر سلامت رفتاری و اجتماعی افراد هستند. این مهارت‌ها ریشه در بسترهای فرهنگی و اجتماعی داشته و شامل رفتارهایی نظیر پیشقدم شدن در برقراری روابط جدید، تقاضای کمک نمودن و پیشنهاد برای کمک به دیگران است (گرمارودی، وحدانی، ۱۳۸۵). امروزه رشد رفتارهای مهارت اجتماعی کودک در مدرسه و خانه پیش‌نیازی برای رشد و گسترش مهارت‌های بین فردی آینده‌ی فرد است (گربوز و همکاران، ۲۰۱۸).

آموزش شایع‌ترین ابزار برای اجتماعی شدن است (رشید، ۲۰۱۰). آموزش مهارت‌های اجتماعی مجموعه‌ای از راهبردهاست که هدفش کمک به دانش آموزان برای برقراری و حفظ تعاملات مثبت با دیگران است (خضری، ۷۸:۱۳۹۱). از جمله دلایل آموزش مهارت‌های اجتماعی پیش‌بینی رفتار دیگران، کمک به ایجاد رابطه دوستی با دیگران، شرکت در کارگروهی است (گرین، ۲۰۱۵). همچنین پیشرفت تحصیلی، خودپنداره مثبت، افزایش اعتماد به نفس و تصمیم‌گیری بهتر در انجام وظایف را از مزایای آموزش مهارت‌های اجتماعی دانسته‌اند (مرکز ملی نوآوری تکنولوژی و بکارگیری تکنولوژی در آموزش، ۲۰۱۸). گود^۷ بر این عقیده است که انسان باید مهارت‌های اجتماعی و آداب ویژه‌ای را یاد بگیرد و خانواده وظیفه دارد آنچه که جامعه از نسل جوان-تر تقاضا می‌کند، به کودک یاد دهد و آنچه والدین تلاش می‌کنند به فرزند خود یاد بدهند، همان چیزی است که جامعه آنها را برای رفتار یک فرد بزرگسال در آینده کافی می‌داند. سبک‌های والدین بر رشد اجتماعی، هیجانی و شخصی کودک تأثیر می‌گذارد (گربوز و همکاران، ۲۰۱۸). آموزش مهارت‌ها می‌تواند به دو صورت کلامی و الگوگیری صورت گیرد. در آموزش کلامی، مهارت‌های اجتماعی تعریف و چگونگی انجام آن به صورت کلامی بیان می‌شود. در الگوگیری، مهارت‌های اجتماعی با الگوهای نمادین و زنده معرفی می‌شوند (داگلی و همکاران، ۲۰۱۷). نقش والدین و به خصوص مادر در زمینه‌ی مهارت‌های اجتماعی خیلی مهم است و از آنجایی که کودکان اولین محیط اجتماعی خود را خانواده می‌بینند و از طرفی از طریق مشاهده یاد می‌گیرند (یادگیری مشاهده‌ای)، الگو بودن پدر و مادر در زمینه‌ی مهارت‌های اجتماعی می‌تواند کمک شایانی به پرورش

¹ Socialization

² Social skills

³ segreen

⁴ Gersham and Elliot.

⁵ Little

⁶ philip

⁷ goode

بهتر مهارتها کند. نگرش و الگوهای رفتاری والدین و ویژگی های شخصی آنان مهارتهای خودبینی کودکان و شخصیت آنان را تحت تاثیر قرار می دهد که بخشی از فرایند اجتماعی شدن آنهاست (گریز و همکاران، ۲۰۱۸).
مدرسه به عنوان محیط اجتماعی دوم برای کودکان تجربه جذاب و خرسندی را به ارمغان می آورد. یکی از اهداف مهم مدرسه پرورش مهارتهای اجتماعی است. این هدف ناشی از این واقعیت است که نوع کنش و واکنش های افراد در برخورد با یکدیگر و با مسائل و مشکلات پیرامون مهم است. محیط روانی سالم مدرسه محیطی است که برای دانش آموزان شرایط آرام و سالمی را فراهم کند. این محیط شاخص های متفاوتی دارد، یکی از آنها توجه به مهارتهای اجتماعی دانش آموزان است (اداره ی سلامت روان و ورزش بهداشت، ۱۳۹۱).

امروزه محیط های ایمن در مدرسه از لحاظ روانی یکی از مهم ترین اهداف مدارس شده است و برای این امر برنامه های آموزشی و فرهنگی متفاوتی را بکار می گیرند. یکی از عوامل تاثیرگذاری توجه به مهارتهای اجتماعی دانش آموزان است. در این پژوهش به دنبال این هستیم که آموزش مهارتهای اجتماعی می تواند در ایجاد محیط روانی سالم مدرسه تاثیرگذار باشد.
پیشینه ی پژوهش:

در زمینه ی آموزش مهارتهای اجتماعی پژوهشهای زیادی صورت گرفته است که در ادامه به برخی از آنها می پردازیم. در پژوهشی تحت عنوان "آموزش مهارتهای اجتماعی و تاثیر آن بر سبک زندگی دانش آموزان" توسط آزاده سالاروند و منصور ترکیان تبار در سال ۱۳۹۶ صورت گرفت، بدین نتیجه دست یافتند که فراگیری مهارتهای اجتماعی به دانش آموزان کمک می کند تا ارزشهای اجتماعی را درک کرده و برای پایبندی به آنها تلاش می کنند.

پژوهشی تحت عنوان "اثربخشی آموزش مهارتهای اجتماعی با روش چندرسانه ای بر رشد مهارتهای اجتماعی دانش آموزان دختر ناشنوای پایه دوم راهنمایی" توسط رحیم مرادی و پرویز شریفی در آمدی در سال ۱۳۹۲ صورت گرفت. این پژوهش با دو گروه کنترل و آزمایش با استفاده از طرح پیش آزمون و پس آزمون در شهر تهران صورت گرفت، به این نتیجه رسیدند که نوع آموزش چندرسانه ای در رشد مهارتهای اجتماعی دانش آموزان دختر ناشنوا نقش مثبتی داشته است.

در پژوهشی تحت عنوان "بررسی تاثیر جو اجتماعی مدارس بر رشد مهارتهای اجتماعی دانش آموزان دختر دوره راهنمایی: مطالعه موردی شهر همدان" توسط محمدرضا یوسف زاده، یحیی معروفی، مینا انصاری در سال ۱۳۹۱ صورت گرفت، بدین نتیجه دست یافتند جو غالب مدارس از نظر دانش آموزان، جو باز است و بین میزان مهارتهای اجتماعی دانش آموزان تفاوت معناداری وجود دارد و بالاترین میانگین متعلق به مهارت، ابزار وجود است و جو اجتماعی باز به ترتیب پیش بینی کننده ی ابزار وجود، مهارت حل مسئله، همکاری، همدلی، و مسئولیت پذیری می باشد.

در پژوهشی تحت عنوان "بررسی مهارتهای اجتماعی کودکانی شرکت کننده در کودکان براساس نگرش مادر خود" توسط ادا گوربیز و بیناز کارن در سال ۲۰۱۸ صورت گرفت، بدین نتیجه دست یافتند که مهارتهای اجتماعی عمومی براساس نگرش مادران متفاوت است. کودکانی که مادران آنها نگرش دموکراتیک دارند مهارتهای اجتماعی بالاتری نسبت به مادرانی با نگرش محافظه کارانه و مستبدانه داشتند.

در پژوهشی تحت عنوان "تاثیر مشارکت والدین و وضعیت اقتصادی اجتماعی در پیشرفت تحصیلی و رفتار مدرسه ای در دانش آموزان" توسط وینجی دوان، یوان گوان، و هی بو در سال ۲۰۱۸ صورت گرفت، بدین نتیجه دست یافتند که فعالیت های مشارکت والدین مزایایی بسیار زیادی برای دانش آموزان با اعتماد به نفس پایین داشت. مشارکت مبتنی بر خانه به طور نزدیکی به رفتار مدرسه ای مرتبط است.

فرضیه ها و سوالات تحقیق:

آموزش مهارتهای اجتماعی توسط خانواده ها در ایجاد محیط روانی سالم در مدرسه تاثیر مثبت دارد.

سوالات:

آیا آموزش مهارتهای اجتماعی توسط والدین بر ایجاد محیط روانی سالم تاثیر گذار است؟

آیا آموزش مهارتهای اجتماعی توسط والدین بر عملکرد اجتماعی دانش آموزان در مدرسه تاثیر گذار است؟

طرح تحقیق:

پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر آموزش خانواده‌ها بر مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان در جهت ایجاد محیط روانی سالم در مدرسه صورت گرفت. این پژوهش به روش پژوهشی نیمه آزمایشی با طرح پیش‌آزمون- پس‌آزمون صورت گرفت. جامعه آماری خانواده‌های شهر رشت ناحیه ۲ در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ بودند که از بین مدارس به روش نمونه‌گیری در دسترس ۵۰ خانواده انتخاب شدند و به دو گروه ۲۵ نفری گواه و آزمایش تقسیم شدند. ابزار پژوهش بررسی ارزیابی مهارت‌های اجتماعی گرشام و الیوت بود. گروه آزمایش والدین پس از ۸ جلسه آموزش درباره‌ی مهارت‌های اجتماعی، با دانش‌آموزان خود این مهارت‌ها را تمرین کردند و آموزش دادند و گروه گواه نیز تنها به روش مرسوم مهارت‌ها را آموزش دادند. پس از آموزش‌ها مجدداً مهارت‌ها ارزیابی شدند. در دوبخش آماری توصیفی (میانگین و انحراف معیار و...) و استنباطی (تی مستقل) نتایج تحلیل و بررسی شدند.

نتایج آمار توصیفی و استنباطی به منظور بررسی فرضیه تحقیق

آمار توصیفی:

جدول ۱: آمار توصیفی مولفه‌های مهارت اجتماعی گرشام و الیوت

مهارت‌های اجتماعی	مولفه‌ها	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار
مهارت‌های اجتماعی	همکاری	آزمایش	۲۵	۱۲	۱
		کنترل	۲۵	۸	۰
	ابراز وجود	آزمایش	۲۵	۱۹	۱
		کنترل	۲۵	۱۳	۱
	خودکنترلی	آزمایش	۲۵	۱۲	۱
		کنترل	۲۵	۹	۰
مشکلات رفتاری	مشکلات درونی سازی	آزمایش	۲۵	۶	۱
		کنترل	۲۵	۱۱	۰
	بیش‌فعالی	آزمایش	۲۵	۶	۱
		کنترل	۲۵	۱۱	۱/۰۵

جدول ۱ نمایانگر آماره‌های توصیفی تمامی مولفه‌ها در دو گروه آزمایش و کنترل می‌باشد. با توجه به نتایج بدست آمده در هر سه مولفه مهارت‌های اجتماعی تفاوت معناداری بین میانگین گروه کنترل با گروه آزمایش وجود دارد، که نمایانگر برتری میانگین مولفه‌های گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل می‌باشد. همچنین در دو مولفه مشکلات رفتاری شاهد کاهش میانگین گروه آزمایش نسبت به گروه کنترل می‌باشیم. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که آموزش‌های ارائه شده اثر بخش بوده است. همچنین به منظور بررسی بیشتر صحت اطلاعات نتایج آزمون t نیز در زیر ارائه گردیده است.

آمار استنباطی:

ابتدا برای بررسی نتایج آزمون t باید از نرمال بودن داده‌های پژوهش اطمینان حاصل کرد. برای این منظور در آزمون t از آزمون لوین استفاده می‌شود که نتایج آن در زیر ارائه گردیده است:

جدول ۲: آزمون لوین بررسی نرمال بودن داده‌ها

مهارت‌های اجتماعی	مولفه‌ها	F	Sig
مهارت‌های اجتماعی	همکاری	۷	./۰۰۰
	ابراز وجود	۱	./۰۰۰
	خودکنترلی	۱۳	./۰۰۰

مشکلات رفتاری	مشکلات درونی سازی	۱	۰/۰۰۰
	بیش فعالی	۱	۰/۰۰۰

به منظور بررسی همسانی واریانس‌های خطا از آزمون لوین استفاده شد. همانطور که در جدول ۲ نشان داده شده است، سطح معناداری به دست آمده در تمامی مولفه‌ها بیشتر از ۰/۰۵ می باشد، بنابراین مفروضه همگنی واریانس‌ها تایید می‌شود.

جدول ۳: آزمون t بررسی ارزیابی مهارت‌های اجتماعی گرشام و الیوت.

مولفه‌ها	آمار t	درجه آزادی	سطح معناداری
مهارت‌های اجتماعی	همکاری	۴۸	۰/۰۰۰
	ابراز وجود	۴۸	۰/۰۰۰
	خود کنترلی	۴۸	۰/۰۰۰
مشکلات رفتاری	مشکلات درونی سازی	۴۸	۰/۰۰۰
	بیش فعالی	۴۸	۰/۰۰۰

با در نظر گرفتن آلفای ۰/۰۵، و در نتیجه سطح اطمینان ۰/۹۵، مقدار آماره t در هر ۵ مولفه معنی‌دار بوده که با توجه به سطح معنی‌داری جدول فوق، فرض صفر رد و فرض مقابل با ۰/۹۵ اطمینان پذیرفته می‌شود. لذا باید گفت که سطح مهارت‌های اجتماعی در گروه آزمایش با گروه کنترل تفاوت معنی‌داری با هم دارند و از آنجایی که میانگین گروه آزمایش در تمامی مولفه‌های مهارت اجتماعی با میانگین گروه کنترل تفاوت معنی‌داری دارد و نتایج آزمون t هم این معنا داری را تایید می‌کند می‌توان نتیجه گرفت که آموزش مهارت‌های اجتماعی بر بهبود مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان تاثیر گذار بوده است. این آموزش توانسته است در مولفه‌های مهارت اجتماعی باعث بالا رفتن مهارت‌های اجتماعی و در مولفه‌های مشکلات رفتاری باعث کاهش مشکلات رفتاری در دانش‌آموزان گردد و در نتیجه به ایجاد محیط روانی سالم و آرام کمک شایانی کرده است.

بحث و نتیجه گیری:

مهارت‌های اجتماعی کودکان و نوجوانان بخشی از مساله اجتماعی شدن آنان است و اجتماعی شدن جریانی است که در آن هنجارها، مهارت‌ها، انگیزه‌ها، نگرش‌ها، و رفتار فرد شکل می‌گیرد. مهارت‌های اجتماعی می‌تواند به عنوان مهارت‌های لازم برای تطبیق با نیازهای اجتماعی و نیز حفظ روابط بین فردی رضایت بخش تعریف شود. روابط اجتماعی جنبه اصلی زندگی افراد است و والدین نقش اصلی را در تحول اجتماعی افراد ایفا می‌کنند.

نتایج پژوهش نشان می‌دهد که آموزش والدین در مهارت‌های اجتماعی تاثیر بسزایی در ایجاد محیط روانی سالم دارد که با نتایج پژوهش‌های گویز و کارن^۱ (۲۰۱۸)، رادمنش و سعدی پور (۱۳۹۶)، مرادی و شریفی (۱۳۹۲)، کاراکایا و توفان (۲۰۱۸)، از لحاظ اثربخشی آموزش مهارت‌ها همسو بوده است. همچنین مهارت‌های اجتماعی رابطه‌ی مستقیمی با محیط روانی و ایمنی مدرسه دارد. مدراس به طور زیادی به دنبال شیوه‌هایی برای کمک به دانش‌آموزان برای رشد مهارت‌های اجتماعی مثبت هستند. مهارت‌های اجتماعی مرتبط با ایمنی مدرسه شامل: مدیریت خشم، شناسایی و درک دیدگاه دیگران، حل مسئله اجتماعی، مدیریت تضاد، مهارت‌های مقاومت هم‌تایان، گوش دادن فعال، ارتباط موثر، پذیرش و تحمل گروه‌های متفاوت است. در مجموع می‌توان گفت مهارت‌های اجتماعی خوب برای عملکرد موفقیت آمیز در زندگی امری مهم و ضروری است و برای دانش‌آموزی‌آمدهای خوبی به همراه دارد مانند:

* محیط مدرسه ای مثبت و ایمن

* ثبات دانش‌آموزان در مواجهه به چالش‌های آینده

* برخورد مناسب و ایمن دانش‌آموزان در برابر خشنونت و ناامیدی

¹ Gurbuz & kiran

- *مسئولیت پذیری دانش آموزان برای ارتقای ایمنی مدرسه.
- راهنماهای پیشنهادی برای آموزش مهارت‌های اجتماعی :
- *شرکت والدین در کارگاه آموزش مهارت‌های اجتماعی
- *برگزاری جلسات مشترک بین خانواده و مدرسه جهت آگاهی از وضعیت اجتماعی و تحصیلی دانش آموزان
- *ارائه بروشورهای مهارت‌های اجتماعی در بین دانش آموزان در جهت ارتقای آگاهی شخصی آنان
- *ارائه مسئولیت های مختلف اجتماعی در محیط مدرسه به دانش آموزان
- *شناسایی وضعیت اجتماعی دانش آموزان نابهنجار در مدرسه و ارائه راه حل های مناسب وضعیت آنان
- * ایجاد محیط پرشور و نشاط با برگزاری برنامه‌های فرهنگی مختلف در طول سال تحصیلی
- *ایجاد گروه‌های اجتماعی نظیر همیاران دانش آموزان در جهت کمک و مشارکت در امور اجتماعی مدرسه
- * برگزاری مراسم صبحگاهی در مدرسه توسط دانش آموزان.

منابع:

- ۱.سبزار، مریم. لیاقتدار، محمدجواد. عابدی، احمد. (۱۳۹۴). مقایسه ابعاد مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان ابتدایی مدارس غیردولتی بدون کیف و دولتی شهر اصفهان، *رویکردهای نوین آموزشی*، شماره ۱، شماره پیاپی ۲۱، بهار و تابستان، صص ۱۲۰-۱۰۵
- ۲.گرمارودی، غلامرضا. وحدانی نیا، مریم سادات. (۱۳۸۵). سلامت اجتماعی؛ بررسی میزان مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان. *فصلنامه پایش*، سال پنجم، شماره دوم، بهار، صص ۱۵۳-۱۴۷
- ۳.خضری، آناهیتا. (۱۳۹۱). آموزش مهارت‌های اجتماعی به دانش آموزان با نیازهای ویژه در نظام آموزش فراگیر. *تعلیم و تربیت استثنایی*، شماره ۱۰۹، صص ۸۴-۷۸
- ۴.یوسف زاده، محمدرضا. معروفی، یحیی. انصاری، مینا. (۱۳۹۱). بررسی تاثیر جوامع اجتماعی مدارس بر رشد مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان دختر دوره راهنمایی: مطالعه موردی شهر همدان. *پژوهش‌های برنامه درسی*، شماره اول، پاییز و زمستان، صص ۷۶-۵۹
- ۵.سالاروند، آزاده. ترکیان تبار، منصور. (۱۳۹۶). آموزش مهارت‌های اجتماعی و تاثیر آنان بر سبک زندگی دانش آموزان. *کنفرانس بین المللی روانشناسی جامعه‌شناسی علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی*، صص ۱۴۸-۱۴۵
- ۶.مرادی، رحیم. شریفی درآمدی، پرویز. (۱۳۹۳). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی با روش چند رسانه‌ای بر رشد مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان دختر ناشنوای پایه دوم راهنمایی. *پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری*، سال چهارم، شماره دوم، صص ۱۴۴-۱۳۱
- ۷.رادمنش، عصمت. سعدی پور، اسماعیل. (۱۳۹۶). اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی در انگیزش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان دختر مقطع متوسطه شهر تهران. *روانشناسی مدرسه*، شماره ۲، صص ۶۲-۴۴
- ۸.اداره سلامت روان و ورزش بهداشت با همکاری معاونت بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی زاهدان. (۱۳۹۱). *راهنمای عمومی سلامت روان*، چاپ آرش. تهران.
- 8.Esra,G. Karakaya. Mumin Tufan.(2018). Social skills, problem behaviors and classroom management in Inclusive preschool setting. *Journal of education and training studies*, No6, pages123-134
- 9.Eda Gurbuz, Binnaz Kiran.(2018). Research of skills of children who attend to kindergarten according to the attitudes of their mothers, *Journal of education and training studies*, No3, pages95-100

10. Omer Gokel. Gokmen Dagli.(2017). Effects of Social Skill Training Program on Social Skills of Young People, *Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, No11,7365-7373
11. S. G. Little, J. Swangler.(2017). Defining social skills. *Akin-Little and Little Behavioral Psychology*, pages9-17
12. Tallat, Rashid.(2010). Development of Social Skills among Children at Elementary Level. *Bulletin of Education and Research*, No1,pages 69-78
13. Angela, Green.(2015). Social emotional learning strategies. *Assignment for autism & emotional behavioral disorders Cherokee county school district*. Pages
14. Ann margareth Gustavsen.(2017) . Longitudinal relationship between social skills and academic achievement in a gender perspective, *Cogent Education*, No4, pages 1-16
15. Wenjie Duan, Yuan Guan, He Bu.(2017). The Effect of Parental Involvement and Socioeconomic Status on Junior School Students' Academic Achievement and School Behavior in China, *Front Psychol.* V9,952.
16. National Center for Technology Innovation and Center for Implementing Technology in Education (CITEd).(2018).